Uloga i djelovanje Matice hrvatske tijekom hrvatskog proljeća

Ivković, Dora

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:695013

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i Povijesti

Dora Ivković

Uloga i djelovanje Matice hrvatske tijekom hrvatskog proljeća

Diplomski rad

Mentor: Doc. dr.sc. Slađana Josipović Batorek

Osijek, 2015.

SADRŽAJ

UVOD....4

1. OSNIVANJE MATICE HRVATSKE I NJEN UTJECAJ NA HRVATSKU....5

2. UZROCI HRVATSKOG PROLJEĆA....6

2.1. Gospodarsko pitanje....6

2.2. Nacionalno pitanje....8

2.3. Jezično pitanje....9

3. AKTIVNOSTI MATICE HRVATSKE TIJEKOM HRVATSKOG PROLJEĆA....16

3.1. X.plenum CK SKH i njegovo značenje....17

3.2. Matica hrvatska i CK SKH....19

3.3. Matica hrvatska i studenti....20

3.4. Izvještaj o kontroli rada zakonitosti Matice hrvatske....21

3.5. Hrvatski tjednik....23

4. SJEČA PARTIJSKOG I DRŽAVNOG RUKOVODSTVA HRVATSKE U KARAĐORĐEVU....26

4.1. Matica hrvatska nakon udara u Karađorđevu....28

ZAKLJUČAK....31

LITERATURA....32

Sažetak:

Matica hrvatska je od 1967. do 1971. odigrala vrlo važnu ulogu u hrvatskom proljeću, uz rukovodstvo CK SKH, studente te Katoličku crkvu. Upravo iz tog razloga bila je napadana kao središte nacionalizma. Do objave Deklaracije, Matica je bila kulturna institucija koja se bavila izdavaštvom, te promicanjem kulture. Nakon objave Deklaracije, na kojoj su stajali potpisi matičara i Društva hrvatskih književnika, na Maticu se iz Beograda počeo gledati kao na središte hrvatskog nacionalizma. Tijekom hrvatskog proljeća, Matica je bila jedna od tri temeljna nositelja pokreta, uz hrvatsko partijsko rukovodstvo i studente. Matica hrvatska imala je svoje glasilo, *Hrvatski tjednik* u kojem su se podržavale ideje hrvatskog partijskog rukovodstva. Također, pozivalo se na skupove koje su ogranci Matice imale po cijeloj Hrvatskoj. Tito nije podržavao Maticu te se zalagao za njeno ukidanje. Nakon sloma hrvatskog proljeća, tj. nakon sječe hrvatskog partijskog rukovodstva u Karađorđevu, Matica hrvatska bila je zabranjena, a njeni članovi uhićeni.

KLJUČNE RIJEČI: Hrvatsko proljeće Matica hrvatska, Novosadski dogovor, Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika, Savka Dabčević Kučar, Miko Tripalo, Vlado Gotovac, X. plenum CK SKH

UVOD

U radu će se govoriti o ulozi i djelovanju Matice hrvatske tijekom hrvatskog proljeća. Budući da je tijekom cijele hrvatske povijesti, od svoga osnutka, 1842., Matica bila temeljni stup hrvatske kulture, tako je njena uloga u kulturnom i društvenom životu Hrvatske neupitna. U njenim pravilima stoji da je *neovisna, neprofitna i nevladina udruga utemeljena za promicanje hrvatske kulture*.[1] Matica hrvatska svojim se djelovanjem zalagala za interese hrvatskog naroda, pa je tako postala treća najvažnija frakcija pokreta nazvanog hrvatsko proljeće, odmah uz CK SKH te studente. Zbog svoga djelovanja u hrvatskom proljeću, matičari su bili uhićivani, optuženi za rušenje Ustava Jugoslavije te za nacionalizam. Nakon sječe u Karađorđevu, Matica je prestala s radom. Djelovao je samo njezin Nakladni zavod. Tako je ostalo sve do 1990.-tih kada Matica ponovo počinje s radom. Rad se sastoji od četiri poglavlja koji prate djelovanje Matice hrvatske od njenog nastanka, da bi se zatim govorilo o uzrocima hrvatskog proljeća, djelovanju Matice hrvatske u vezi Novosadskog dogovora i Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika kojom je neslužbeno započeo pokret hrvatsko proljeće u kojem je Matica odigrala vrlo važnu ulogu. Zatim će se govoriti o X. sjednici CK SKH te o zaključcima te sjednice koje je Matica podržala te se na taj način isprofilirala kao institucija koja odražava interese hrvatskog naroda. Nakon toga, govorit će se o aktivnostima Matice i njenih članova tijekom hrvatskog proljeća te na koncu optužnicama protiv njenih članova, koji su nakon sloma Hrvatskog proljeća prošli teške trenutke.

[1] Hrvatski državni arhiv, Fond Matica hrvatska, *Pravila i drugi normativni akti Matice hrvatske,* kut.36

1. OSNUTAK MATICE HRVATSKE I NJEZIN UTJECAJ NA HRVATSKU

Matica hrvatska osnovana je pod imenom Matica ilirska u zrelo doba hrvatskoga nacionalnog preporoda, kada se osjetila potreba za osnivanjem književno-izdavačkog poduzeća koje bi tiskalo knjige i publikacije koje su neophodne za promicanje preporodnih ideja i književnih tekstova namjenjenih čitanju, pjevanju ili recitiranju. [2]

Matičin prvi predsjednik, Janko Drašković, rekao je o Matici sljedeće: *Najpoglavitija svrha našeg društva jest: nauku i književstvo u našem narodnom jeziku rasprostranjivati i priliku mladeži našoj dati da se domorodno izobrazi.*

O Matici hrvatskoj, odnosno Matici ilirskoj, prvi puta se konkretnije govori u okrilju Ilirske čitaonice u Zagrebu, 1839. god., kada je na sjednici Starješinstva Čitaonice ukazano na primjer Matice serboilirske osnovane 1821. g. u Pešti i Matice češke osnovane 1831. u Pragu. Tom prilikom definirana je potreba za osnutkom jednoga književnoga društva, tj. društva za izdavanje knjiga u ilirskome jeziku. Od god. 1842. Matica ilirska je oformljena u vidu novčane glavnice, unutar Ilirske čitaonice, objavom na Saboru čitaonice od 10./11. veljače 1842., te još nije dobila službenu dozvolu rada kao društvo. Iskorištena je, naime, zakonska mogućnost da počne djelovati u okrilju čitaonice, jer je za čitaonicu bila dovoljna dozvola lokalnih vlasti, a za rad samostalne Matice trebalo je dobiti potvrdu pravila od najviših vlasti. Na čelo joj je postavljen odbor, sa Gajem kao predsjednikom, te članovima - D. Demetrom, P. Štoosom, A. Mažuranićem, LJ. Vukotinovićem, Vj. Babukićem. Međutim, samostalno gradivo vezano uz rad Matice i odbora iz tog perioda ne postoji. I dalje o Matičinim poslovima odlučuju Opći (Općeniti) sabor i Starješinstvo Čitaonice. Dapače, u zapisniku Općeg sabora Čitaonice od 23. VIII. 1843. god. napominje se da je Ljudevit Gaj, zbog loših političkih prilika, odustao od samostalnog odbora Matice,te da će se njome i dalje upravljati kroz tijela Ilirske čitaonice. Rad Matice potvrdu je dobio tek 1847. g, kada kralj načelno odobrava pravila Matice. Budući da je ilirsko ime zabranjeno u razdoblju 1843.-1845. g, a i tada je službeno dopušteno samo za naziv jezika i književnosti, Matica je 1847. g. navedena pod nazivom - Hrvatsko-slavonsko književno društvo. [3]

[2] *Matica hrvatska, 1842.- 1997*., pripremio: Josip Bratulić, Matica hrvatska, Zagreb, 1997; str. 6
[3] http://arhinet.arhiv.hr/_Pages/PdfFile.aspx?Id=453 , 13. rujan 2015.

Prva knjiga koja je izašla pod matičinim nakladništvom bio je Gundulićev *Osman*, s dopunom Ivana Mažuranića, 1844. Odmah nakon toga uslijedila je Dimitrijeva *Teuta*, tiskana iste godine u Beču (jer bi je domaća cenzura zabranila).

Kada je osnovana Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1867., (danas HAZU), Matica se ujedinjuje s njom kako bi zajedno tiskali književna i znanstvena djela. No, ta suradnja ne traje dugo i već se 1874. razilaze. Te godine počinje uspješnije djelovanje Matice hrvatske. Na mjesto predsjednika dolazi Ivan Kukuljević Sakcinski, a za njim Tadija Smičiklas. Matica tada postaje najveći nakladnik u Hrvatskoj. Njena su redovita izdanja, kao i časopis *Vijenac*, središnje edicije u Hrvatskoj.

Tijekom Drugog svjetskog rata, Matica postaje središnjom izdavačkom kućom u državi. Tiskaju se domaći i strani pisci.

U razdoblju poraća Matičin ustroj ostaje jednakim do 1948. god., a od tada se mijenja sa nizom pravila. Uz dotadašnja tijela, dobiva i niz novih - članove-radnike dijeli u odsjeke, u regionalnim okvirima uvodi pododbore u svrhu promicanja ciljeva MH, uvodi kontrolna tijela tipa Nadzornog odbora, odnosno Plenum MH koji uključuje kroz kraće razdoblje svog postojanja (1956.-1958.) sve članove Upravnog i Nadzornog odbora, pročelnike odsjeka i predstavnike pododbora, polovicom 60-tih godina (1966. g.) ustanovljava Glavni odbor čime uključuje aktivnije u svoj rad i predstavnike regionalnih ogranaka. 1960. MH u Pravila unosi članak o mogućem osnutku posebnih pogona - čitaonica, knjižara, papirnica, antikvarijata i izdavačkih poduzeća, čemu je uslijedio osnutak Nakladnog zavoda MH iste godine. Tijekom 60-tih god. djelatnost Matice u stalnome je rastu, primjerice jubilarna skupština 1962. g. navodi ogromnu lepezu biblioteka koje Matica izdaje ili kani pokrenuti – riječ je o 20 različitih tematskih serija njezinih knjižnih izdanja- hrvatska književna hrestomatija, filozofska hrestomatija, sociološka hrestomatija, suvremeni hrvatski pisci, hrvatski pjesnici, hrvatska književna kritika...

Na Glavnoj skupštini 1964. god. posebno je naglašeno da bi Matica trebala u većoj mjeri izdavati suvremene hrvatske pisce, jer su, po sudu posebne komisije formirane za procjenu stanja, oni zanemareni. Krajem 60-ih godina Matica hrvatska postaje značajan činitelj na jugoslavenskoj političkoj sceni. Pokret protiv srpske hegemonije u federaciji, i uopće pokret za demokratizacijom društva u cjelini, dovodi do novih organizacijskih promjena u Matici, tako da ona postaje masovna organizacija prodirući u sve slojeve hrvatskog društva s ciljem podizanja nacionalne svijesti. Matica mijenja pravila 1970 .g.- u svojim tijelima povećava broj članova, a povećava se i broj odbora tj. komisija, primjerice komisijom za jezična pitanja, komisijom za suradnju sa kulturnim i znanstvenim društvima,

odborom za hrvatsku kulturu i političku povijest, komisiju za kulturne veze sa inozemstvom i dr., a svoje temelje postavlja na najširim republičkim osnovama ustanovljujući u ograncima upravne odbore kao lokalne izvršne organe - no te promjene nisu nikada odobrene od tijela vlasti. [4]

Slomom Hrvatskog proljeća i zabrane djelovanja, Matica se obnavlja 1989. Matica hrvatska objelodanila je veliku količinu knjiga, a kult „lijepe knjige“ matičari su njegovali od prve Matičine knjige, *Osmana*. Od 1876. Matica svoje knjige na uvezivanje daje knjigovežama koje se tiskaju u dobro opremljenim tiskarama te ničim nisu zaostajale za ostalim tiskarama u Europi.

2. UZROCI HRVATSKOG PROLJEĆA

2.1. Gospodarsko pitanje

Jedan od glavnih uzroka hrvatskog proljeća bili su gospodarski problemi u Hrvatskoj i Jugoslaviji. Bit gospodarskog sukoba izražena je parolom *za čiste račune*, kako je to u Hrvatskoj naglašavano. Hrvatsko vodstvo se suprotstavilo prelijevanju sredstava iz razvijenijih republika u nerazvijene. Jedini fond iz kojeg je Hrvatska više dobivala, nego je davala, po tvrdnji tadašnjeg predsjednika Izvršnog vijeća SR Hrvatske, Dragutina Haramije, bio je fond za boračka pitanja, ali i tu se zalagala za decentralizaciju. Pristaše reformne struje u SKH, boreći se protiv prelijevanja hrvatske akumulacije, borili su se za veću samostalnost republika. Ogorčenost u bogatijim republikama, Sloveniji i Hrvatska izazivala je obveza da se određen postotak zarađenih deviza mora deponirati u Narodnu banku Jugoslavije u Beogradu. Procjenjivali su da time svoje devize, kao i drugu zaradu, moraju žrtvovati da bi se pomoglo nerazvijenima i, kako su to voljeli reći u sjeverozapadnim republikama, manje radničkim republikama. Za takve optužbe iz Srbije su odgovarali tezom da je njihova republika bila žrtva politike nakon 1948., kada se zbog sigurnosnih razloga nije investiralo u Srbiju. 1971. bila je vrhunac sukoba. Jugoslavensko je vodstvo bilo rastrgano između onih koji su se zalagali za to da sredstva ostaju u republici gdje su stvorena, a drugi su naglašavali važnost međusobne solidarnosti i pomoći dok se nerazvijeni ne razviju, a sve zbog općih državnih interesa. Marko Veselica, sveučilišni profesor u Zagrebu zaključio je da je Srbija imala dva puta veći udio u novim investicijama, nego u formiranju narodnog dohotka, a Hrvatska u istoj usporedbi tri

[4] http://arhinet.arhiv.hr/_Pages/PdfFile.aspx?Id=453 , 13. rujan 2015.

puta manji udio. Šime Đodan, s vremenske je distance tumačio da je Hrvatska 1918. – 1988. imala najnižu stopu investicija, najveću stopu emigracije, pa zato i najnižu stopu nataliteta. I Franjo Tuđman, umirovljeni general i smijenjeni ravnatelj Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske, naglašavao je da je devizni režim bio način izrabljivanja hrvatskoga gospodarstva. Od drugih primjera štetnih odluka za hrvatsku najčešće su spominjali preseljenje autoindustrije i slabo ulaganje u jadranske luke, što je sve rezultiralo slabim intenzitetom zapošljavanja u Hrvatskoj. [5]

Potkraj 60-ih i početkom 70- ih sukob u SKJ imao je i obilježja sukoba starih i mladih komunista. U saveznom vrhu reformne snage su bili Miko Tripalo, Mirjana Krstinić i Jakov Sirotković. U Hrvatskoj su to bili Savka Dabčević Kučar, Pero Pirker, Dragutin Haramija, Ivan Šibl i drugi. Predstavnici suprotne struje bili su Jure Bilić, Milka Planinc, Jelica Radojčević, Dušan Dragosavac i drugi. Uskoro su Dabčević Kučar i Tripalo postali više nacionalni, nego partijski prvaci. U borbi protiv njih su se našli unitarističko- hegemonistički krugovi. Britanski su diplomati konstatirali da je široka podrška stanovništva dijelu hrvatskog rukovodstva izazvala snažnu ljubomoru staromodnih komunističkih tvrdolinijaša. Osim toga, procijenjeno je da je promjenom vodstva mlak hrvatski nacionalizam postao izrazito jak i ekstreman. Stari kadar uplašio se za socijalizam. Tripalo i Dabčević Kučar u Hrvatskoj, kao i mlađi kadrovi u drugim republikama, svojom su svježinom, odlučnošću i popularnošću slabili Titov monopol i činili ga slabim pred protivnicima reformi. [6]

Hrvatski nacionalni pokret, hrvatsko proljeće, sastojalo se od tri struje: hrvatsko partijsko rukovodstvo, na čelu sa Savkom Dabčević Kučar i Mikom Tripalom, studenata i Matice hrvatske.

2.2. Nacionalno pitanje

Pitanje nacionalne ravnopravnosti bilo je u Hrvatskoj postavljeno je također kao jedna od važnijih tema. Ocjenjivalo se da se ograničava hrvatska kulturna samobitnost. O tome su pisali intelektualci poput Dubravka Jelčića, Franje Tuđmana i Ivana Babića. Prema nekim uvjerenjima jugoslavenstvo je bilo samo paravan velikosrpstvu. Spominjali su se podaci da Srbi, nesrazmjerno svojem broju u stanovništvu, zauzimaju mnogo više mjesta u savezu komunista i državnim strukturama, napose policiji i vojsci. Na pokušaje da se uravnoteži

[5] Radelić Zdenko, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.- 1991.*, str. 310
[6] Radelić, Zdenko, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.- 1991.*, str. 315

nacionalna struktura policije, mnogi Srbi odgovorili su optužbama da se provodi prebrojavanje, koje vodi prema ugrožavanju i izbacivanju s posla. U tome je veliku ulogu odigrao srbijanski tisak. Dostupni podaci potvrđuju nesrazmjernu nacionalnu strukturu najvažnijih državnih tijela, napose strukture tijela represije, tj. policije i vojske, diplomacije i informativne djelatnosti, gdje su uvelike dominirali Srbi. Prema nekim autorima u Hrvatskoj je u UDB-i bilo samo 20% , a u policiji oko 30% Hrvata, a Srba je prema tim procjenama bilo od do gotovo 80%.. Osim u Hrvatskoj, i u saveznim institucijama uočeni su problemi s nacionalnom i republičkom strukturom, gdje su također dominirali Srbi. Dostupni podaci o strukturi časnika potvrđuju najnepovoljniju strukturu za Hrvate. Prema nekim autorima, potkraj 60-ih i početkom 70-ih, Srbi i Crnogorci, koji su imali udio od 42% u stanovništvu, imali su više od 67% generala i časnika, 70% sastava Udbe i 80% dužnosnika u saveznim institucijama. Nacionalni sastav aktivnih časnika pokazuje pad postotka Hrvata i Slovenaca, a veliki porast Srba i Crnogoraca. Među vrlo važnim djelatnostima sa stajališta nacionalne ravnopravnosti u jednostranačkom i federalnom sustavu bila je informativna djelatnost. Posebnu ulogu u tome imala je jugoslavenska državna agencija Tanjug, u kojoj su također prevladavali Srbi i Crnogorci (preko 74%), dok su Hrvati imali samo 14%. Zanimljiva je bila i struktura sumnjivih i režimu neprijateljskih osoba, potkraj 60- ih, Hrvati su predvodili sa skoro 74%, slijedili su muslimani sa oko 16%, dok je Srba bilo najmanje sa oko 15%. [7]

2.3. Jezično pitanje

Nakon Drugog svjetskoga rata Hrvatska se našla u sklopu federativne Jugoslavije. Zanimljivo je da je već Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije, (AVNOJ) na svome drugome zasjedanju donio odredbu da se sve njegove odluke, naredbe i proglasi moraju objavljivati na četiri jezika, *i to na srpskom, hrvatskom, slovenačkom i makedonskom jeziku* jer su *svi ovi jezici ravnopravni na cijeloj teritoriji Jugoslavije*. [8]

Na četiri je jezika proglašen kasnije i novi ustav. Isto su se tako smatrali autentičnima tekstovi objavljeni u *Službenom listu* na četiri spomenuta jezika. Pravno gledajući, na taj je način i hrvatskomu književnomu jeziku bilo osigurano njegovo postojanje i ime. Polazeći od toga, Hrvatsko filološko društvo iz Zagreba počelo je pripremati novi poslijeratni pravopis, a

[7] Radelić, Zvonko, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.- 1991*; str. 400
[8] http://www.matica.hr/kolo/314/Zna%C4%8Denje%20Deklaracije%20u%20povijesti%20hrvatskoga%20jezika/, 28. srpanj 2015.

1952. pokrenulo je *Jezik*, časopis za kulturu hrvatskoga književnoga jezika, na čelu s dugogodišnjim glavnim urednikom Ljudevitom Jonkeom.

Ustav iz 1963. u članku 42 nalaže da su jezici i pisma ravnopravni, a da pripadnici naroda Jugoslavije imaju i pravo nastave na svom jeziku na području druge republike. Iznimka je predviđena jedino u Jugoslavenskoj narodnoj armiji (JNA), pa je navedeno da se *iznimno* u JNA zapovijedanje, obuka i administracija vode na srpskohrvatskom jeziku. Jedna od manifestacija unitarizacije bilo je pisanje historije KPJ u kojoj nije sudjelovao nitko iz Hrvatske, te je tiskana na svim jezicima osim na hrvatskom.

Kao reakciju na pripreme novog poslijeratnog pravopisa srbijanska je strana preko *Letopisa Matice srpske* raspisala "Anketu o pitanjima srpskohrvatskog jezika i pravopisa" zalažući se za jedinstven srpskohrvatski jezik koji bi trebao imati i jedinstven pravopis i jedinstvenu terminologiju na čitavom srpsko-hrvatskom prostoru i do rujna 1954. *Letopis* je objavio odgovore i prigovore četrdesetak sudionika. [9]

Poslije završene Ankete, zapravo preslikane Ankete Jovana Skerlića iz 1912., održan je pod visokim pokroviteljstvom ministra unutarnjih poslova Aleksandra Rankovića, sastanak na kojem je zaključeno kako je jezik Hrvata, Srba i Crnogoraca jedan jezik, pa je i književni koji se razvio oko dva središta, Zagreba i Beograda, jedinstven s dva izgovora: ijekavskim i ekavskim, da je u nazivu jezika u službenoj upotrebi nužno istaknuti oba njegova dijela (i hrvatski i srpski), da su ravnopravna oba izgovora (ijekavski i ekavski) i oba pisma (latinica i ćirilica), da je potrebno izraditi priručni rječnik hrvatskosrpskog/srpskohrvatskog književnog jezika, terminološke rječnike i zajednički pravopis. [10]

Na temelju tih zaključaka izrađen je zajednički pravopis koji je 1960. Matica hrvatska izdala ijekavski i latinicom pod naslovom *Pravopis hrvatskosrpskog književnog jezika* s pravopisnim rječnikom, a Matica srpska ekavski i ćirilicom pod naslovom *Pravopis srpskohrvatskog književnog jezika sa pravopisnim rečnikom*.

Iako Novosadski dogovor nije bio po volji hrvatskih jezikoslovaca mnogi su stavili svoj potpis na njega jer se nisu željeli usprotiviti, bojeći se osude. Tako na Novosadskom dogovoru stoji potpis hrvatskog jezikoslovca Stjepana Ivšića koji je svoj potpis uvjetovao time Novosadski dogovor neće poslužiti potiskivanju ijekavsko-štokavskoga i latinice u javnoj uporabi.

[9] Brozović,Dalibor, *Povijest hrvatskoga književnog i standardnoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 2008., str. 10
[10] Isto, str. 11

Nakon Novosadskog dogovora, na kojem je zaključeno da jezik Srba, Hrvata i Crnogoraca jedan jezik, ali s dvama ravnopravnim izgovorima – ijekavskim i ekavskim, kao i dvama ravnopravnim pismima, srpska je varijanta ipak bila dominantna, posebice u saveznim tijelima i vojsci. Time se ravnopravnost narušavala. Hrvati su smatrali da su diskriminirani zbog NDH, a da su Srbi zauzeli sve važnije položaje. Najviše se govorilo da su Hrvati zapostavljeni u sudstvu, policiji i vojsci. Još su dvije teze prevladavale: da režim želi uništiti hrvatsku posebnost, njegovu kulturu, napose jezik, i da je hrvatska gospodarski izrabljena. Mnogi su procjenjivali da se izrabljivanje provodi putem investicijskih fondova kojima upravlja vlada u Beogradu, gdje prevladavaju Srbi, a da se fondovi najviše pune iz hrvatskih izvora. [11]

Jezikoslovci su bili nezadovoljni objavljenim rječnicima i pravopisima u kojima se jezik, u skladu s Novosadskim dogovorom, nazivao hrvatskosrpskim, stoga su 17. ožujka 1967., u časopisu Telegram, na poticaj Matice hrvatske, objavili *Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika* u kojoj su iznijeli svoje negativne stavove o Novosadskom dogovoru. Tekst Deklaracije sastavila je tjedan dana ranije u prostorijama Matice hrvatske skupina znanstvenika, književnih i kulturnih radnika (Miroslav Brandt, Dalibor Brozović, Radoslav Katičić, Tomislav Ladan, Slavko Mihalić, Slavko Pavešić, Vlatko Pavletić), a Upravni odbor Matice hrvatske tekst je 13. ožujka 1967. prihvatio i razaslao na potpisivanje. Već 15. ožujka Deklaraciju je potpisalo tadašnje Društvo književnika Hrvatske, a ubrzo zatim i druge ustanove. [12] *Deklaracija* naglašava kako je neotuđivo pravo svakoga naroda da svoj jezik naziva svojim imenom te ga smatra jedinim od najvažnijih načela nacionalnog suvereniteta i ravnopravnog položaja među jugoslavenskim narodima. Nakon objave, upućena je Saboru Socijalističke Republike Hrvatske (SRH) i Saveznoj skupštini Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ). Uz velik odjek i oduševljene u hrvatskoj javnosti, uslijedila je burna i vrlo negativna reakcija partijskog vrha koji je osudio spomenuti dokument te čak kaznio pojedine potpisnike isključivanjem iz Saveza komunista (među ostalim i Miroslava Krležu). [13] Osude političara, kao i popratne reakcije u režimskim novinama, svodile

[11] Radelić Zdenko, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.- 1991;* Školska knjiga, Zagreb, 2006; str. 120
[12] Babić Stjepan, *Hrvatski jezik u političkom vrtlogu*, Zagreb, 1990; str. 23
[13] http://www.profil.hr/skolski-odjel/osnovna-skola/hrvatsko-proljece-0

su se na kritike zbog *manifestacije raspojasanog nacionalizma i šovinizma* i *grube političke diverzije.*

Glave teze iznesene u Deklaraciji bile su sljedeće:

1) Ustavnim propisom utvrditi jasnu i nedvojbenu jednakost i ravnopravnost četiriju književnih jezika: slovenskoga, hrvatskoga, srpskoga, makedonskoga. U tu svrhu treba izmijeniti formulaciju iz Ustava SFRJ, čl. 131, koja bi morala glasiti ovako:

Savezni zakoni i drugi opći akti saveznih organa objavljuju se u autentičnom tekstu na četiri književna jezika naroda Jugoslavije: srpskom, hrvatskom, slovenskom, makedonskom. U službenom saobraćaju organi federacije obvezno se drže načela ravnopravnosti svih jezika naroda Jugoslavije. Adekvatnom formulacijom treba osigurati i prava jezika narodnosti u Jugoslaviji.

Dosadašnja ustavna odredba o srpskohrvatskom odnosno hrvatskosrpskom jeziku svojom nepreciznošću omogućuje da se u praksi ta dva usporedna naziva shvate kao sinonimi, a ne kao temelj za ravnopravnost i hrvatskog i srpskog književnog jezika, jednako među sobom, kao i u odnosu prema jezicima ostalih jugoslavenskih naroda. Takva nejasnoća omogućuje da se u primjeni srpski književni jezik silom stvarnosti nameće kao jedinstven jezik za Srbe i Hrvate. Da je stvarnost zaista takva, dokazuju mnogobrojni primjeri, a među njima kao najnoviji nedavni Zaključci pete skupštine Saveza kompozitora Jugoslavije. Ti su zaključci objavljeni usporedno u srpskoj, slovenskoj i makedonskoj verziji kao da hrvatskoga književnoga jezika uopće nema ili kao da je istovjetan sa srpskim književnim jezikom.

Potpisane ustanove i organizacije smatraju da u takvim slučajevima hrvatski narod nije zastupan i da je doveden u neravnopravan položaj. Takva se praksa ni u kojem slučaju ne može opravdati inače neosporenom znanstvenom činjenicom da hrvatski i srpski književni jezik imaju zajedničku lingvističku osnovu.

2) U skladu s gornjim zahtjevima i objašnjenjima potrebno je osigurati dosljednu primjenu hrvatskoga književnog jezika u školama, novinstvu, javnom i političkom životu, na radiju i televiziji kad se god radi o hrvatskom stanovništvu, te da službenici, nastavnici i javni

radnici, bez obzira otkuda potjecali, službeno upotrebljavaju književni jezik sredine u kojoj djeluju.

Ovu Deklaraciju podnosimo Saboru SRH, Saveznoj skupštini SFRJ i cjelokupnoj našoj javnosti da se prilikom pripreme promjene Ustava izložena načela nedvosmisleno formuliraju i da se u skladu s time osigura njihova potpuna primjena u našem društvenom životu.

Deklaraciju su potpisali: Matica hrvatska, Društvo književnika Hrvatske, PEN–klub, Hrvatski centar, Hrvatsko filološko društvo, Odjel za filologiju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Odjel za suvremenu književnost Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Institut za jezik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Institut za književnost i teatrologiju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Katedra za suvremeni hrvatskosrpski jezik Filozofskoga fakulteta u Zadru, Katedra za suvremeni hrvatskosrpski jezik Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Katedra za povijest hrvatskog jezika i dijalektologiju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Katedra za jugoslavenske književnosti Filozofskoga fakulteta u Zadru, Katedra za stariju hrvatsku književnost Filozofskoga fakulteta u Zagrebu , Katedra za noviju hrvatsku književnost Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Institut za lingvistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Institut za nauku o književnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Staroslavenski institut u Zagrebu te Društvo književnih prevodilaca Hrvatske. [14]

1967. godine, potpisom Deklaracije, dolazi do intenzivnih društveno- političkih djelatnosti Matice hrvatske na čijem je čelu bio Jakša Ravlić. Kako su potpisnici bili oštro napadni i osuđivani, od ustanova najviše je napadana Matica i njeno članstvo. Deklaracija se često smatra uzrokom Hrvatskog proljeća, no za Maticu hrvatsku, ona je označila početak javnog istupanja njenih članova u borbi za temeljne hrvatske interese. [15]

[14] *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika,* Građa za povijest Deklaracije, Matica Hrvatska, 1997., str. 85.-94.
[15] Radelić Zdenko, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945. – 1991*; str. 300

TELEGRAM

DEKLARACIJA O NAZIVU I POLOŽAJU HRVATSKOG KNJIŽEVNOG JEZIKA

STRANICA 3:
ZA JEDNU KOMPLEKSNIJU OCJENU

STRANICA 5:
MIR, HUMANOST I PRIJATELJSTVO MEĐU NARODIMA

STRANICA 8:
NESPORAZUM NAD ORANICOM

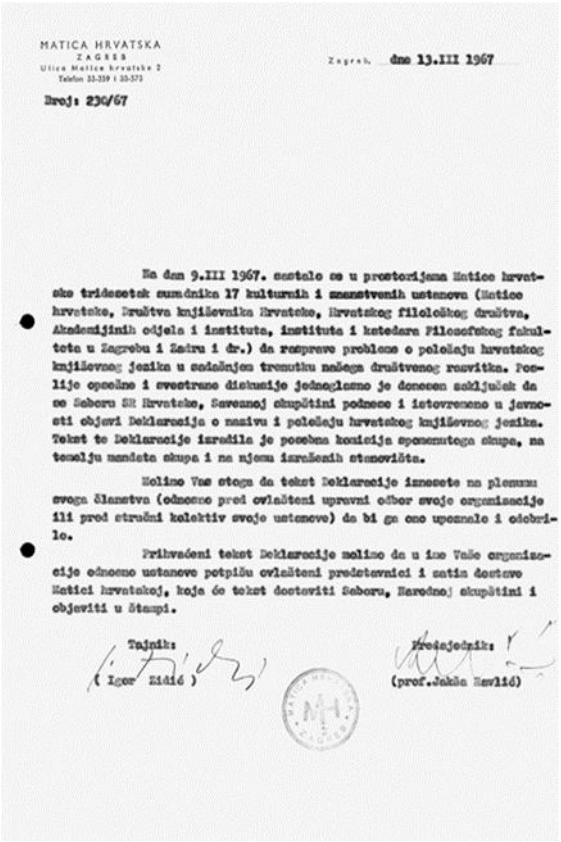
komentar

3071-3-273

Ovih dana navršilo se deset godina od smrti istaknutog jugoslavenskog revolucionara, slikara i novinara Moše Pijade (1. I 1890 – 15. III 1957). Tim povodom redakcija „Telegrama" objavljuje jedan manje poznat razgovor s Mošom Pijade o njegovu slikarstvu

STRANICA 3:

Sl. 1. *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog jezika*, naslovnica časopisa Telegram, 17. ožujak 1967. god.

MATICA HRVATSKA
ZAGREB
Ulica Matice hrvatske 2
Telefon 33-339 i 33-573

Broj: 230/67

Zagreb, dne 13.III 1967

Na dan 9.III 1967. sastalo se u prostorijama Matice hrvatske tridesetak suradnika 17 kulturnih i znanstvenih ustanova (Matice hrvatske, Društva književnika Hrvatske, Hrvatskog filološkog društva, Akademijinih odjela i instituta, instituta i katedara Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Zadru i dr.) da rasprave problem o položaju hrvatskog književnog jezika u sadašnjem trenutku našeg društvenog razvitka. Poslije opsežne i svestrane diskusije jednoglasno je donesen zaključak da se Saboru SR Hrvatske, Saveznoj skupštini podnese i istovremeno u javnosti objavi Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika. Tekst te Deklaracije izradila je posebna komisija spomenutoga skupa, na temelju mandata skupa i na njemu izraženih stanovišta.

Molimo Vas stoga da tekst Deklaracije iznesete na plenumu svoga članstva (odnosno pred ovlašteni upravni odbor svoje organizacije ili pred stručni kolektiv svoje ustanove) da bi ga ono upoznalo i odobrilo.

Prihvaćeni tekst Deklaracije molimo da u ime Vaše organizacije odnosno ustanove potpišu ovlašteni predstavnici i zatim dostave Matici hrvatskoj, koja će tekst dostaviti Saboru, Narodnoj skupštini i objaviti u štampi.

Tajnik:
(Igor Zidić)

Predsjednik:
(prof.Jakša Ravlić)

Sl.2. Dopis Matice hrvatske od 13. ožujka 1967. kojim se tekst Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika dostavlja kulturnim i znanstvenim institucijama na odobrenje

Iako je na početku Matica hrvatska prihvatila Novosadski dogovor, jer su smatrali da će taj dogovor pomoći pri boljem odnosu prema narodima, ubrzo su ga odbacili jer su smatrali da je jednakost jezika postignuta na štetu hrvatskog naroda. U skladu s time, nastala je i *Izjava Matice hrvatske* kojom se odriče Novosadskog dogovora, a koju prenosim u cjelosti.

Matica hrvatska prihvatila je godine 1954. Novosadski dogovor, unatoč sumnjama i bojaznima koje su već tada postojale, vjerujući da on može poslužiti kao prilog boljim odnosima među narodima koji su svoje književne jezike izgradili na srodnoj dijalekatskoj podlozi i žive u federativnoj zajednici.
U godinama koje su od tada prošle to se uvjerenje nije potvrdilo. Novosadski se dogovor, naprotiv, pokazao neprikladan da se na njemu zasnuju ravnopravni jezični odnosi. Polazeći od uopćene izjave o jezičnom jedinstvu, on je od samog početka omogućivao samovoljna tumačenja pa i takva koja niječu samobitnost hrvatskog književnog jezika i tobože oslobađaju obveze da se poštuje njegova prostorna i povijesna cjelovitost. Zbog takvih se tumačenja Novosadski dogovor pretvorio u sredstvo za opravdavanje jezične neravnopravnosti i za

nametanje srpskog književnog jezika ekavskog tipa. A gdje i nije bio takve namjere, Novosadski dogovor se pretvorio u stalni izvor nesporazuma i u zapreku da se naša jezična stvarnost istinski uoči i znastveno protumači. I u svakodnevnoj primjeni pokazao se kao neprikladan jer se jezična snošljivost može temeljiti samo na uzajamnom poštivanju individiualnosti i prirodnih jezičnih prava, a ne na proglašavanju jedinstva pod svaku cijenu koje je često i nijekanje obojih.
Zbog svega toga Matica hrvatska odriče se Novosadskog dogovora smatrajući ga bespredmetnim i nevažećim, jer ga je i povijesna zbilja već opovrgla, upravo kao i Bečki dogovor prije njega.

U Zagrebu, 16. travnja 1971

Upravni odbor [16]

3. AKTIVNOST MATICE HRVATSKE TIJEKOM HRVATSKOG PROLJEĆA

U povijesnoj kronologiji događaja usko povezanih uz Maticu hrvatsku, a koji su prethodili ključnim događajima 1971. godine, važno je istaknuti trenutak kada je objavljena dopuna Pravila Matice hrvatske, što ih je Upravni odbor Matice hrvatske pod predsjedanjem njezinog tadašnjeg predsjednika Ljudevita Jonkea (1970–1972) izglasao 1970. godine. Iako tu dopunu Matičinih pravila nisu potvrdile nadležne političke vlasti, ona je omogućila da se započne sa provedbom znatno liberalnije politike primanja novih članova kako bi se na taj način brojni istaknuti kulturni djelatnici mnogo lakše uključili u rad Matice. To je za posljedicu imalo oživljavanje rada ove ustanove i podizanje znanstvene razine, kao i popularizaciju njezinih raznolikih djelatnosti među hrvatskim pučanstvom i intelektualcima. U tom je kontekstu osobito važna bila i činjenica da je istodobno započelo intenzivno utemeljivanje niza lokalnih podružnica, čak i u najudaljenijim provincijskim mjestima Hrvatske. Naime, time je Matica, upravo koristeći se aktivnom djelatnošću svojih brojnih ogranaka, uspješno popularizirala svoju djelatnost, odnosno svoje kulturne, znanstvene,

[16] *Jezik*, br.5, lipanj 1971; str 38

umjetničke, ali i političke i gospodarske stavove. Dopune Pravila, s ključnim, liberalnijim pristupom u prihvaćanju novog članstva u Maticu, vrlo brzo su polučila velike rezultate, o čemu zorno govore i brojčani podaci vezani uz njezino članstvo. Naime, dok je 1970. godine Matica imala 9.000 članova, taj je broj u samo godinu dana, do kraja 1971, narastao čak za četiri puta (36. 458 članova). [17]

Matica hrvatska bila je stalni predmet svih sjednica SKJ zbog širenja nacionalnih interesa i zainteresiranosti hrvatskog naroda za njihove smotre folklora, sjednica njihovih ogranaka i sl. Zbog toga, Matica je bila pod stalnim pritiskom da radi na tome da postane paralerna Partija.

28. travnja 1971. održana je svečana akademija u HNK-u Osijek povodom 300. obljetnice pogobije Zrinskog i Frankopana, gdje je za otvorenje odsvirana „Lijepa naša“ te izvedena opera Ivana Zajca „Nikola Šubić Zrinski“.[18]

3.1. X. plenum CK SKH i njegovo značenje

Nakon smjene Aleksandra Rankovića s dužnosti potpredsjednika Jugoslavije te njegovog isključenja iz Partije, 1966. godine, reformisti su sve snažnije zastupali nacionalne i republičke inerese. Kako je Ranković s vremenom postao zaštitnik srpstva u Srbiji i velikosprstva u Hrvatskoj, hrvatsko partijsko rukovodstvo smatralo je njegovu ostavku pobjedom nad srpskim hegemonizmom.

Tijekom ljeta 1969. godine Tito je imao višednevnu turneju po Dalmaciji, a uz Bakarića, pratilo ga je i novo rukovodstvo Hrvatske, Savka Dabčević Kučar, Pero Pirker, Dragutin Haramija i Jakov Blažević. Tijekom te turneje, Tito je davao podršku hrvatskom rukovostvu o ekonomskim pitanjima, no tražio je i reafirmiranje vodeće uloge partije, tražeći, očito podršku SKH i za te svoje stavove.

Iz Srbije, sve je više načina na koje se hrvatsko rukovodstvo proziva za nacionalizam te ih se označava kao prijetnju jedinstvu Jugoslavije. Glavni napadač je beogradski tisak, naročito časopis *Jež*. Tito se žali hrvatskom rukovodstvu da se ne može ne nikoga osloniti.

[17] http://www.matica.hr/kolo/298/O%20nekim%20aspektima%20utjecaja%20politi%C4%8Dkih%20zbivanja%20na%20rad%20Matice%20hrvatske%20u%20vrijeme%20Hrvatskog%20prolje%C4%87a/ , 28. kolovoz, 2015.

[18] Čičak, Ivan Zvonimir, „Partizanske biografije-kišobran za buđenje hrvatstva“ u: *30. obljetnica Hrvatskog proljeća, Glas Slavonije*, Osijek, 2001; str. 15

Tada kreće njegova opsjednutost zavjerama. [19] S nizom članaka protiv hrvatskog rukovodstva, uključuje se i Miloš Žanko. Miloš Žanko, podrijetlom Dalmatinac, na službi je u Beogradu. U jesen 1969. godine počinje objavljivati članke u listu *Borba* koji izlazi u Beogradu, protiv *povampirenoga hrvatskog nacionalizma*. Prvi članak izlazi 17. studenog, a javnosti se to predstavlja kao predgovor najavljene knjige *Varijacije na temu nacionalšovinizma u kultrunom i političkom životu*. Obuhvaćen je najviši hrvatski kulturni krug, ne izostavljajući ni novine, ni časopise, a ni ustanove. Pojedinačno, od matičara napadnuti su Vlado Gotovac, Šime Đodan i Marko Veselica. Žanko diskriminira sve oblike hrvatstva: Katoličku crkvu, *Glas Koncila, Mali Koncil*, HSS, Mačeka, Pavelića, ustaše. Svim oblicima hrvatstva inkriminira se, što je tada bila najteže optužba, veza sa ustaškom emigracijom. [20]

Reakcije na Žanka uslijedile su odmah poslije objave članaka. Upravo u to vrijeme, Tito oštro napada hrvatski i srpski nacionalizam (kritizirao je konkretnu akciju Matice hrvatske koja je htjela napraviti svoj ogranak u Vojvodini, među Hrvatima). Hrvatsko partijsko rukovodstvo odlučilo je smiriti tenzije i obuzdati radikalnije matičare u izjavama.

Organizira se serija kontakta i razgovora s članovima Matice, istaknutim intelektualcima i mladima. Sastanak s matičarima održan je u zgradi Centralnog komiteta, a sastanak je vodio Pero Pirker. Rukovodstvo pokušava primiriti Maticu, objašnjavaju im zašto su ponekad suzdržani u svojim odlukama zbog čega ih je Matica kritizirala. Postignut je zajednički jezik između hrvatskog partijskog rukovodstva i Matice jer su se međusobno poštovali, a većina matičara poslušala je rukovodstvo jer su vjerovali da tako pridonose interesu hrvatskog naroda u cjelovitosti. [21]

Umjesto potiskivanja nacionalnih osjećaja, u Hrvatskoj se počelo tolerirati njihovo javno očitovanje, a takva je politika 1971. naglo eskalirala.

Prema navodima Mike Tripala, Tito Žankove članke nije pročitao jer su mu bili preopširni. Složio se s činjenicom da se niti jedno rukovostvo ne smije napadati što je opustilo hrvatsko partijsko rukovodstvo.

Na X. Plenumu Savka Dabčević Kučar, kao predsjednica Partije, iznosi svoj referat o položaju Hrvatske unutar Jugoslavije, gdje objašnjava da hrvatski nacionalizam nije glavna politička opasnost i nije u porastu, glavna je opasnost unitarizam. Hrvatsko rukovodstvo bilo je iznenađeno opaskom Vladimira Bakarića koji je govorio protiv unitarizma. U referatu Savke Dabčević Kučar, nadalje se govori o Žanku. Hrvatsko partijsko rukovodstvo smatra da

[19] Dabčević-Kučar, Savka, *Hrvatski snovi i stvarnost, I. dio*, Zagreb, 1997; str. 118
[20] Isto, str. 119. - 120.
[21] Dabčević-Kučar, Savka, *Hrvatski snovi i stvarnost, I. dio*,str. 120

se protiv njih vodi organizirana protukampanja, da su Žankovi članci neprimjereni te da se on, kao partijski funkcioner, nije poslužio niti jednim od partijski predviđenih oblika kako bi izrazio svoje neslaganje s hrvatskim rukovodstvom, nego je to učinio preko medija.
Tito nije nazočio sjednici, već je bio na Brijunima, odakle je vjerojatno pratio sjednicu. Hrvatsko rukovodstvo nazvalo ga je telefonom kada je predložena mjera da se Miloša Žanka kazni na način da ga se izbaci iz SK. Tito je istaknuo da je to nepotrebno, ali naglasivši da ga se treba izbaciti iz CK.
X. sjednica bio je prijeloman događaj jer su sva bitna stajališta hrvatskog proljeća sadržana upravo na toj sjednici: zahtjevanje za ravnopravnošću u državi, osuđivanje hegemonizma te protivljenje unitarističkom shvaćanju Jugoslavije. Tito se složio sa stajalištom hrvatskog rukovodstva sa X. Sjednice CK SKH, te je čak pohvalio činjenicu da se Hrvatska bavi svojim unutarnjim pitanjima i problemima. [22]

3.2. Matica hrvatska i CK SKH

Poseban odnos uspostavljen je između MH i Partije . Bio je to neizbježan sugovornički odnos - Partija nije mogla ignorirati Maticu, Matica nije mogla ignorirati Partiju. [23]
Odmah nakon objave zaključaka X. sjednice CK SKH, vodeći ljudi Matice hrvatske općenito su ih poduprli smatrajući ih izrazom politike koja se zauzimala za interese Hrvatske i demokratizaciju hrvatskog, ali i jugoslavenskog društva. Istodobno su se u Matičinim redovima pojavile i skupine s različitim političkim stavovima, od kojih su se neke svojim, za to vrijeme radikalnim stavovima, suprotstavljale politici partijskog rukovodstva, ne samo njezinog konzervativnog već i liberalnog dijela.[24]

Nakon te sjednice, članovi Matice hrvatske počinju aktivnije politički djelovati, a i proširuje se i članstvo, te se osnivaju novi ogranci. Politizacija Matice često je dopuštena od strane partijskog rukovodstva jer je među njima, usprkos nekim neslaganjima, vladala koegzistencija i međusobno podržavanje. Nakon X. sjednice, članovi partijskog rukovodstva izabiru osobe

[22] Tripalo, Miko, Hrvatsko proljeće, Zagreb, 2001; str. 131
[23] Gotovac, Vlado, „Skica o Hrvatskom proljeću“ u: *25. obljetnica boljševičkog udara i sjećanje na Hrvatsko proljeće, zbornik radova*, Zagreb, 1997; str. 91
[24] http://www.matica.hr/kolo/298/O%20nekim%20aspektima%20utjecaja%20politi%C4%8Dkih%20zbivanja%20na%20rad%20Matice%20hrvatske%20u%20vrijeme%20Hrvatskog%20prolje%C4%87a/

za kontakt među Matičarima. SKH smatra da je Matici jednostavnije politički djelovati među narodom, što je ubrzavalo i olakšavalo razvoj svijesti o hrvatskom nacionalnom identitetu. [25]
Glavno neslaganje između Matice i Partije, izazivalo je pitanje o separantnoj Hrvatskoj kao već tada, realnoj mogućnosti za matičare.
Čitava druga polovica 1971. godine obilježena je stalnim pritiscima na hrvatsko partijsko rukovodstvo da se spriječi Matična djelatnost te da se uhite neki njezini članovi. Pritisak je vršen i od strane samog Tita koji je smatrao da će na taj način Hrvatsku „pacifirati". [26]
Matica je mogla, za razliku od SKH slobodnije izražavati svoje zahtjeve budući da nisu bili odgovorni SKJ kao što je to bio SKH te nisu bili ograničeni partijskim vidokrugom. Savka Dabčević Kučar, Miko Tripalo i Pero Pirker uspijevali su utjecati na Matičin rad, usmjerenost i nastupe i to pomoću sastanaka na koji su matičari bili pozivani u CK Hrvatske.
Vladimir Bakarić često je kritizirao rad Matice. Smatrao ju je jezgrom, odnosno središtem neprijateljskog djelovanja u Hrvatskoj: *Ono što mi sad poduzimamo u vezi s Maticom, to je to da je pokušamo, da tako kažem, izvesti na pravi put, tj. da tu grupu ipak svedemo na njenu pravu mjeru. Na koncu konca, ona niti je baš naročito velika, ali je politički jako definirana i nalazi se s one strane barikade, to jeste, želi nam nametnuti nešto drugo, to jeste, pravi parolu, je li , kune se na sve ove naše odluke. Dakle, pravi parolu- želimo socijalizam, ali bez komunista.* [27]

3.3. Matica hrvatska i studenti

U kasnu jesen 1970., hrvatski studentski pokret dobio je svoje jasnije obrise. Za prvog prorektora u prosincu 1970., skupština Sveučilišta odabrala je Ivana Zvonimira Čička koji je slovio kao deklarirani klerikalac i hrvatski nacionalist; pobijedio je Damira Grubišu, kandidata SKJ. U travnju 1970. smijenjeno je vodstvo Saveza studenata Zagreba odanog SKH-u i izabrano novo na čelu s Draženom Budišom. Za predsjednika Saveza studenata Hrvatske je odabran Ante Paradžik. Istodobno na čelo Saveza omladine Hrvatske došao je Ivan Vrkić. Zaredali su se masovni studentski mitinzi s osnovnom idejom o nacionalnoj ravnopravnosti i što većoj hrvatskoj autonomnosti. Studenti su zahtijevali preispitivanje raspodjele inozemnog priljeva u Jugoslaviju, što je i bio zahtjev vodstva SKH. Ante Paradžik, predsjednik Saveza studenata Hrvatske, zahtijevao je uvođenje hrvatskog jezika za Hrvate u

[25] Savka Dabčević Kučar, Hrvatski snovi i stvarnost, II. dio, Zagreb 1997, str. 724- 725.
[26] Savka Dabčević Kučar, Hrvatski snovi i stvarnost, str. 727
[27] Isto, str. 731

JNA, služenje vojnog roka u republici te premještanje glavnog štaba jugoslavenske ratne mornarice iz Beograda u Split.

Uskoro su krenuli i štrajkovi tijekom kojeg je došlo i do obustave nastave na Zagrebačkom sveučilištu, 22. studenog 1971., vođe studentskog štrajka dolaze u prostorije Središnjice MH zahtjevajući da se ona s njima javno solidarizira i podrži obustavu nastave kao sredstvo političke borbe. Predsjedništvo MH u sastavu Šime Đodan, Vlado Gotovac, Ljudevit Jonke, Vlatko Pavletić, Petar Šegedin i Franjo Tuđman, odbili su javno podržati bilo kakav oblik štrajka. No, to je učinio *Hrvatski tjednik*, najtiražnije glasilo Matice hrvatske. [28]
Hrvatski tjednik pratio je studentska zbivanja, pojedini su studenti govorili na osnivačkim skupštinama ogranaka, a pojednini su matičari bili popularni među studentima, no dalje od toga nije išlo. [29]
Nakon sloma hrvatskog proljeća, studentski vođe optuženi su da su stvorili militantnu, u suštini terorističku i nacionalističkim fanatizmom i šovinizmom zadojenu falangu, pokret hrvatskih sveučilištaraca, pod izravnim idejnim i organizacijkim rukovodstvom kontrarevolucionarne grupe koja je djelovala u središtu Matice hrvatske.[30]

3.4. Izvještaj o kontroli rada zakonitosti rada Matice hrvatske

Izvještaj o kontroli rada i zakonitosti rada MH objavljen je u travnju 1972. Izvještaj su sastavili udbini činovnici koji su Maticu optužili za „raspaljivanje šovinizma“ te za pripremu hrvatskog naroda za izdvajanje iz Jugoslavije. Osim ideje da Hrvatska dobije svoje zastupnike u UN-u, kao i Ukrajina, takve ideje u Matici nije bilo, jer je smatrana opasnom. [31]

U izvještaju se navodi kako je Matica Deklaracijom o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika zapravo željela manipulaciju jezikom:
Jezik je bio taktičko sredstvo kojim se Matica producirala kao jedini faktor u borbi za samobitnost hrvatskog naroda. Matica hrvatska u radne dogovore oko pitanja jezika sa Maticom srpskom, ulazila je kao na međunarodne konferencije u kojima je nastojala ispravljati povijesne greške i zablude na štetu hrvatskog naroda. Konkretno, Novosadskom

[28] Jandrić, Berislav, Uloga Matice hrvatske u događajima 1971; str. 422
[29] Ponoš Tihomir, Matičari su sa svojim idejama i zahtjevima otišli predaleko za ono doba, Hrvatska revija, 2/2011,Zagreb, str. 30
[30] Ponoš Tihomir, Hapsimo samo steklište i niškoristi, Hrvatska revija, 2/2011, Zagreb; str. 24
[31] http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20020909/temedana01.asp , 28. kolovoz, 2015.

dogovoru o jeziku iz 1954. godine, prilazila je kao sramnom aktu, oportunističkom ustupku hrvatskog naroda u ime bratstva i sloge, u kojem je hrvatski narod izgubio temeljnu jezičnu samobitnost. [32]

U izvještaju je oštro osuđen i Nakladni zavod Matice hrvatske, sva izdanja koja je izdala Matica proglašene su nacionalističkima:

U posljednjih nekoliko godina, između ostalih, smišljeno izdala je i neke djela domaćih pisaca koja dovode u sumnju načela samoupravnog socijalističkog društva i tekovine socijalističke revolucije, šire separatističke teze o tobožnjoj ugroženosti hrvatskog naroda od strane drugih naroda u federalnoj jugoslavenskoj zajednici, o pretvaranju Hrvatske u provinciju u ekonomskom i duhovnom smislu. S druge strane, ova izdanja trebala su poslužiti za stvaranje povijesnog integracionog mita za hrvatski narod, stvoriti psihozu zabrinutosti za budućnost kod naroda, potencirati nacionalne osjećaje o izričitom pripadanju hrvatstvu, kao preduvjetu za kasniju ideološku i organizacionu eskalaciju nacionalizma. Primjerice takva književna djela su:

Crni smiješak, Petar Šegedin,

Svi smo mi odgovorni, Petar Šegedin,

Ilarijin smiješak, Grgo Gamulin,

Vrijeme i paučina, Krsto Špoljar,

Sante, Josip Barković,

Osporeni govor ili egzotika svakodnevnog, Branimir Donat, alias Zane Tvrtko,

Velike ideje i mali narodi, Franjo Tuđman,

Zakon vrijednosti i odnos tržišta i plana, Šime Đodan,

Za čiste račune, Hrvoje Šošić,

Uzničke uspomene, Stjepan Radić. [33]

1972. Nakladni zavod Matice hrvatske planirao je izdati Izabrana djela Stjepana Radića. Uprava državne bezbednosti (UDBA) je to saznala, te je izdavanje knjige stopirano:

Planirano je da se u 1972. godini izdaju djela Stjepana Radića, pod naslovom Izabrana djela Stjepana Radića u namjeri da se kroz Radićeva djela reafirmira ideologija HSS-a, učini je se

---

[32] http://www.matica.hr/vijenac/437/Iz%20policijskog%20Izvje%C5%A1taja%20o%20kontroli%20zakonitosti%20rada%20Matice%20hrvatske/ 28.kolovoz, 2015.

[33] Isto

prisutnom u trenutku diskusije o hrvatskoj državnosti, a od Radića da se napravi mitskog vođu hrvatskog naroda u borbi za svoju samobitnost. [34]

Hrvatski tjednik bio je najviše napadan kako nacionalističko glasilo, naglašavajući da je bio: *najglasnije i najdrskije glasilo*.

Svaki časopis širio je, najblaže rečeno, nacionalističke ideje producirane od strane nosioca akcija iz Središnjice. Za cjelovit prikaz svakog pojedinog časopisa potrebna je opsežnija studija. Međutim, u svim časopisima – kako u onima koje je izdavala Matica hrvatska, tako i u ostalima koje su pojedini članovi Matice koristili za širenje ideja o „novom političkom pokretu" zajedničko je: nacionalistički duh, ista šovinistička shvaćanja i separatistički ciljevi. Autori su kroz ekonomske probleme nastojali „dokazati" opljačkanost i potlačenost Hrvatske, razvijajući istovremeno mitskim preuveličavanjem zasluge pojedinih ličnosti iz ranije hrvatske povijesti (Zrinski, Frankopan, Radić, Jelačić i dr.) povijesni mit kao preduslov za psihologiju masovne politizacije, masovnog pokreta. [35]

Nakladnički zavod Matice hrvatske izdavao je i razglednice i kalendare. Neki od njih imali su slike povijesnih hrvatskih osoba, a ta je djelatnost proglašena još jednim načinom za širenje nacionalizma:

Reprodukcije slika pretežno su se odnosile na ilirski i hrvatski preporod. Na reprodukciju slika Matica je u 1970. i 1971. godini utrošila 203.045 dinara. Kalendare je izdavala u tri varijante: zidne kalendare sa povijesnim portretima na kojima su se nalazili Tomislav, Zrinski, Gubec, Jelačić, Gaj, Štrosmajer, Radić, Kvaternik, i dr.; zidne kalendare sa slikama povijesnih događaja kao što su Dolazak Hrvata u Hrvatsku, Pokrštenje Hrvata, Tomislav, Mirna Bosna, Posljednji časovi Petra Zrinskog, Stjepan Radić među seljacima, Hrvatski preporod, Hrvatica i dr.; zidne kalendare s reprodukcijama slika podravskih naivaca. U toku 1970. godine na kalendare je utrošeno 55.478 dinara; iznosom utrošenim u toku 1971. godine ne raspolažemo.

Umjetničke razglednice predstavljale su reprodukcije motiva naivaca, povijesnih motiva i lik Bogorodice. Prodavale su se po 1,5 dinara; ne raspolažemo podacima o utrošenoj sumi na ovu vrstu izdavačke djelatnosti. Rasturajući kalendare, razglednice i značke Matica je znala – koristeći svaki mogući legalni oblik nastupanja – da je za stvaranje psihoze masovnog pokreta potrebno svakodnevno doziranje svijesti građanina i čovjeka vizuelnim simbolima koji materijaliziraju nuđenu ideološku poziciju. Nosioci pokreta vje-što

[34] http://www.matica.hr/vijenac/437/Iz%20policijskog%20Izvje%C5%A1taja%20o%20kontroli%20zakonitosti%20rada%20Matice%20hrvatske/ , 28.kolovoz, 2015.
[35] Isto

su koristili i povijesne slike, čineći od njih obične razglednice, ili pak ukrasujući njima kalendare. Na taj način revalorizirali su i aktualizirali povijesne ličnosti i momente, naročito sliku Hrvatski preporod, materijalizirali svijest o „drugom buđenju" hrvatskog naroda u političkom pokretu „drugog hrvatskog preporoda". Na sve ove pamfletske edicije bio je uočljivo otisnut znak Matice kao poruka daje Matica organizaciona materijalizacija svijesti pokreta, nosilac buđenja i organizator konstituiranja hrvatske državnosti. U kalendarima Matice svjesno nisu obilježeni općejugoslavenski blagdani crvenom bojom (npr. 29. XI) već samo hrvatski (27. VII). Neki su zbog toga zabranjeni.[36]

Iako se imena činovnika koji su sastavljali Izvještaj znaju, oni u Izvještaju nisu navedeni. Josip Bratulić smatrao je da imena nije prikladno objaviti zbog toga što su oni ipak bili mali činovnici koji su obavljali svoj posao u skladu s totalitarističkim režimom u kojemu su tada djelovali.

Izvještaj koji su sastavila tri inspektora tadašnjega Republičkog sekretarijata za unutarnje poslove SR Hrvatske, bio je osnova za otvaranje i vođenje sudskih procesa protiv brojnih istaknutih djelatnika i članova Matice hrvatske, koji su sudjelovali u hrvatskom proljeću.

3.5. Hrvatski tjednik

Šest mjeseci nakon X. Sjednice CK SKH, Matica pokreće časopis *Hrvatski tjednik*. Prvi broj izlazi 16. travnja 1971. Od prvog broja *Hrvatski tjednik* postao je ključno hrvatsko glasilo.

Budući da nisu imali novinare, a nisu imali novca da novinare plate, matičari su sastavili veliko uredništvo pa je svaki urednik pripremio jednu ili dvije stranice novina, i to iz svoje struke. [37]

U uvodnom članku, u prvom broju, Proslovu, govori se o hrvatskoj državnosti, o duhovnoj i teritorijalnoj integraciji hrvatskog društva.

Glavni urednik *Hrvatskog tjednika* do 13. broja (9. srpnja 1971) bio je Igor Zidić, a nakon toga uredništvo je preuzeo Vlado Gotovac. Zanimljivo je primijetiti da se na naslovnoj stranici prvoga broja, pored uvodnog članka programatskog sadržaja naslovljenog Proslov, nalazi i prosvjedni članak naslovljen *Protiv zločina i zlouporabe hrvatskog imena*. Tim je prosvjednim člankom bilo oštro osuđeno „teroristično zlodjelo u Stockholmu". Riječ je bila o događaju koji se odigrao 7. travnja 1971, kada su hrvatski emigranti u Švedskoj, Miro Barešić

[36] http://www.matica.hr/vijenac/437/Iz%20policijskog%20Izvje%C5%A1taja%20o%20kontroli%20zakonitosti%20rada%20Matice%20hrvatske/ , 28.kolovoz, 2015.

[37] http://www.matica.hr/vijenac/204/Hrvatski%20tjednik%2C%20mati%C4%8Dina%20veza%20s%20javno%C5%A1%C4%87u/

i Anđelko Brajković, ubili u Stockholmu jugoslavenskog veleposlanika Vladimira Rolovića. Predsjedništvo Matice hrvatske u prosvjednom je članku oštro osudilo „terorizam i zločin kao metodu političke borbe“, kao i „ne samo unajmljene izvršitelje atentata, nego i sve one snage što iza njega stoje, okupljene oko zajedničke platforme antihrvatske i antisocijalističke politike, kao i one zlonamjernike u našem društvu koji taj mrski čin žele iskoristiti u zaoštravanju odnosa i atmosfere na unutrašnjem planu, ometajući time borbu progresivnih snaga za reformu SFR Jugoslavije i za punu ravnopravnost svih naroda i narodnosti, za potpunu afirmaciju republičke državnosti i suvereniteta.“ [38]

U *Hrvatskom tjedniku* često su bili objavljivani članci koji nisu odgovarali režimu Jugoslavije i koji su, gledajući iz perspektive SKJ, bili provokacija. Hrvoje Šošić u svom članku vodio je bitku za čiste račune i prvi traži prijem Hrvatske u Organizaciju UN –a. Šime Đodan analizira svetosavske marksiste koji su željeli da hrvatski narod izumre te da postane pokusni kunić u labaratoriju odumiranja naroda. [39]

U osmom broju *Hrvatskog tjednika*, 4. lipnja 1971. izlazi znameniti Gotovčev uvodnik kao radikalna kritika napada konzervativnih političkih snaga na MH pod nazivom *Letak za Maticu hrvatsku.*

Potpuno je razumljivo i potpuno je opravdano što se djelovanje Matice hrvatske u našoj javnosti često ocjenjuje. To je posljedica značenja njene uloge u kulturnom životu Hrvatske. A danas, u odlučujućim događajima konstituiranja naše državnosti, s tolikim novostima opće obnove, ta uloga postaje osobito važna; kao i uloga svih nacionalnih institucija i organizacija - ukoliko su trenutku dorasle!

U doba najvećih nesreća Hrvatska je upravo preko kulture dokazivala svoje postojanje, svoj život. To je bilo mjesto njenog zadnjeg otpora iščezavanju, nestajanju iz povijesti: mjesto njenih bitaka dobivenih usred strašnih nacionalnih poraza, mjesto njenog dostojanstva, njenih pobuna, njenih hereza i proročanstava.

Značenje osobnog čina u kulturi - taj prostor u kojem pojedinac ne smije popustiti! - obvezuje Maticu hrvatsku da osigurava i unapređuje slobodu koju on pretpostavlja. Ona dakle treba omogućiti samostalnost svojih članova! Svrha Matice hrvatske nije izjednačavanje članstva u disciplini, nego njegovo aktiviranje u slobodi. Ona nije organizirana zato da bi izdavala naloge, nego zato da bi unapređivala i usklađivala rad za našu kulturu. Matica hrvatska nije

[38] Ponoš, Tihomir*, Matičari su u svojim idejama i zahtjevima otišli predaleko za ono doba*, Hrvatska revija, 2/2011, str 29

[39] Gilbota, Ante, *11. siječnja i njegove konzekvencije*, Crna istina o nepoznatom danu za hrvatske domoljube- 11. siječnja 1972; str. 67

središte moći, nego sabiralište energija naše kulture, središte u kojem pojedinac ne iščezava, nego nalazi suradnju. (...) [40]

U srpnju 1971, odlukom policije, povlači se iz prodaje *Hrvatski tjednik* br. 16. te se dopušta njegovo objavljivanje bez teksta koji je bio tiskan na prvoj stranici s uznemirujućim naslovom *Dramatični trenutak Hrvatske* u kojem se nalaze samo citati iz Bakarićeva i Blaževićeva iskaza koje su dali tijekom plenuma SKJ. Pljenidbi je prethodila sudska odluka. Ondašnji predsjednik hrvatske vlade (Izvršnog vijeća) Dragutin Haramija tražio je od Slobodana Budaka da kao zakoniti ovlaštenik zabrani *Hrvatski tjednik*, br. 16, što je Budak odbio. Odluku o zabrani na kraju je donio zamjenik Slobodana Budaka, zamjenik okružnog javnog tužitelja Marko Marić, nakon čega je uslijedio sudski postupak s konačnim nalogom policiji da pokupi neprodane primjerke HT-a, br. 16, koji su još bili u javnoj prodaji. Sve je to vidljivo u *Hrvatskom tjedniku* br. 19, u kojem su objavljeni svi dokumenti o slučaju, pa tako i da je odluku Okružnog javnog tužiteljstva (OJT-a), donio zamjenik Marko Marić. [41]

4. SJEČA PARTIJSKOG I DRŽAVNOG RUKOVODSTVA HRVATSKE U KARAĐORĐEVU

Sjednica je počela 30. studenoga i završila 1. prosinca u noći. Uz Tita, sjednici su nazočili članovi Izvršnog biroa Predsjedništva SKJ iz Hrvatske, Vladimir Bakarić i Miko Tripalo, predsjednica CK SKH Savka Dabčević Kučar, predsjednik Sabora SRH Jakov Blažević, predsjednik Izvršnog vijeća Sabora SRH, Draguin Haramija, predsjednik Gradskog komiteta SKH, Srećko Bijelić, predsjednik SSRNH Stjepan Ivić, predsjednik sindikata Hrvatske Milutin Baltić, predsjednik Saveza boraca Hrvatske Ivan Šibl, predsjednik Saveza omladine Ivica Vrkić i članovi Izvršnog komiteta CK SKH, sekretar Pero Pirker i Dragutin Dragosavac te Ante Josipović, Ema Derossi, Milka Planinc, Jure Bilić i Josip Vrhovac. [42]

Tito je na početku zatražio da se razgovara o političkoj situaciji i neslaganjima u rukovodstvu Hrvatske. Diskusija je pokazala duboko neslaganje oko ocjene situacije, uzroka političke krize u Jugoslaviji, odnosa prema unitarizmu i hrvatskom nacionalizmu, stanja nacionalnih odnosa i njihovog daljnjeg razvitka... Poslije Titove riječi i Savkine kraće izjave, krenuo je napad na hrvatsko rukovodstvo.

[40] http://vladogotovac.org/iz-medija/letak-za-maticu-hrvatsku-hrvatski-tjednik-1971/ ,28.kolovoz, 2015.
[41] http://www.matica.hr/vijenac/204/Neka%20hapse%2C%20idemo%20dalje!/ , 28.kolovoz, 2015.
[42] Tripalo, Miko, Hrvatsko proljeće, str. 228

U svom govoru, Jure Bilić napada Maticu hrvatsku zbog pokušaja osnivanja ogranaka u poduzećima te tvrdi da Matica hrvatska pokušava stvoriti jezgru novog političkog centra u borbi za vlast. Napada i tisak; *Hrvatski tjednik, Kolo, HGG, Omladinski tjednik, Tlo* itd..

Vladimir Bakarić u svom govori napada sva tri stupa hrvatskog proljeća: SKH, studente i Maticu. Zaključnu riječ imao je Tito koji je također oštro kritizirao Maticu, ali i SKH zbog toga što , na njegov zahtjev nije zatvorila Maticu:

Klasni neprijatelj ima svoju bazu u nacionalističkom šovinizmu i tu su njegovi korijeni [...]. MH je opasno žarište, koje se može pretvoriti u opozicionu organizaciju koju ćemo mi vrlo teško da obuzdamo... Kakvi su to elementi unutra? To su svjesni antisocijalistički elementi. Kad bi se [i] donijela odluka da zabranimo MH, imali bismo halo (dreku) u Hrvatskoj. Vi mislite da ćete preporoditi MH. Međutim, nije se Matica preporodila nego su se komunisti srodili sa tim elementima unutra.[43]

U svom napadu na Maticu, Tito je rekao sljedeće: ...*Matica hrvatska postala je paralelna partija koja je danas vrlo snažna. Iz njenog krila potiču antisocijalističke organizacije koje nisu samo protiv vas i rukovodstva Jugoslavije, nego su protiv jugoslavenske države kao cjeline. Kao što ste vi rekli, oni nisu za ovakvu državu, već za neku drugu, tipa Pavelića.* [44]

Višesatni sastanak završio je bez zaključka. Iako je Tito pojedinačno, nagovarao Savku, Tripala i Pirkera da ne preuzimaju tuđu krivicu, optužujući uvijek one koji nisu tretnutno bili tu, svi su bili složni da će dati ostavke zajednički, jer, politiku su vodili zajednički, a da ju sruše, moraju srušiti sve njih. [45]

Na sjednici Predsjedništva SKJ, Tito govori članovima o sastanku s hrvatskim rukovodstvom. Postalo je jasno da će se javno odreći hrvatskoga političkog smjera. Konačnu ostavku hrvatsko rukovodstvo (Dabčević Kučar, Tripalo, Pirker), podnijeli su 9. prosinca Titu koji je na Izvršnom birou već zatražio njihove ostavke.

12. prosinca na sjednici CK Hrvatske, Pero Pirker, Savka Dabčević Kučar i Miko Tripalo, podnose svoje ostavke a već tri dana poslije, 15. prosinca, održava se protest na Trgu Republike koji je milicija prekinula. Stotine je studentata pretučeno, neki su uhićeni. Tada su krenula prva uhićenja i saslušanja studenata, Dražena Budiše, Ivana Zvonimira Čička, Gorana Dodiga i Ante Paradžika. [46]

---

[43] Dabčević Kučar, Savka, *Hrvatski snovi i stvarnost*, str 927

[44] Šeparović Zvonimir, „Pravno-znanstveni pogleda na Karađorđevo“ u: *Nepoznata istina o crnom danu za hrvatske domoljube- 11. siječanj 1972*; AGMATOŠ, Zagreb, 2002; str. 21

[45] Dabčević Kučar, Savka, *Hrvatski snovi i stvarnost*, str 928.

[46] Isto, str. 995

Posljedice Karađorđeva bile su višestruke; Karađorđevo je najavilo kraj Jugoslavije iako je bilo potrebno dvadeset godina da se okonča hrvatska šutnja. U stvaranju konačne hrvatske države, veliku su ulogu imali upravo oni koji su 11. siječnja 1972. bili odvedeni u mrak i neizvjesnost komunističkih zatvora.[47]

4.1. Matica hrvatska nakon udara u Karađorđevu

Poslije Karađorđeva organi represije ubrzano rade i bilo je samo pitanje trenutka kada će i na koga će udariti. Glavni krivci odmah su imenovani: Đodan, Veselica, Tuđman, Šošić, Pavletić, Ivičević. Imali su političko ovlaštenje, na raspolaganju im je bio moćen represivni aparat, ne samo policijski, već i pravosudni, a sve to pod budnim okom Partije.[48]

Izravni udar na Maticu hrvatsku dogodio se 11. siječnja 1972., iako su članovi Matice proganjani i prije toga od strane državne vlasti, pa i od strane samog Tita.

Tito je zaključio kako protiv Matice treba oprezno, odnosno određenije, treba ići frontalno, ne selektivno. Hrvatsko komunističko vodstvo odlučilo je da se ne optuži Maticu u cijelosti, već samo njen „kontrarevolucionarni dio" koji je Maticu zloubotrijebio u zločinačke svrhe. No, ni Tito, niti hrvatsko komunističko vodstvo nisu imali dokaza o nikakvoj urotničkoj grupi u sklopu Matice, stoga se ta grupa urotnika morala izmisliti. U izvršnom komitetu CK SKH odlučeno je da se Matica sama prokaže. Matica hrvatska trebala bi sama izručiti neke pojedince, a ukoliko Matica ostane jedinstvena, to znači da je frontalno protiv Saveza komunista, kako je i optužena. [49]

20. prosinca 1971. godine, Upravni odbor Matice hrvatske daje kolektivnu ostavku te su stali u obranu dotadašnje djelatnosti i stajališta Matice hrvatske i *Hrvatskog tjednika*. Nakon što nisu prihvatili ideju o izručivanju pojedinaca vlasti, 11. siječnja počeo je udar na Maticu. Te noći sustavno i organizirano napadnuti su svi ogranci Matice, a Matična dokumentacija je zaplijenjena. 50 tisuća članova Matice tako će biti provjeravano, a počeli su se pojavljivati i razni indeksi zabranjeni ljudi u razne svrhe. No, Tito je opet napomenuo kako ne bi valjalo Maticu zabraniti, nego uhititi „kontrarevolucionarnu grupu". O tome svjedoči i rukom napisani naputak Vladimira Bakarića o tome kako postupiti u slučaju Matice hrvatske:

[47] Šeparović Zvonimir, „Pravno-znanstveni pogleda na Karađorđevo" u: *Nepoznata istina o crnom danu za hrvatske domoljube*, 11. siječanj 1972. str. 23
[48] Šeparović Zvonimir, „Pravno-znanstveni pogleda na Karađorđevo" u: *Nepoznata istina o crnom danu za hrvatske domoljube- 11. siječanj 1972*; str. 21
[49] Isto, str. 97

Treba paziti na nekoliko stvari:

1.) *Radi se o organizaciji. To nije MH, nego njihovi sastanci, a Matica se koristi.*

2.) *U izjavama i člancima radi se o motivima, tj.o sijanju mržnje i nepovjerenja, a ne o kritici ili traženju drugih rješenja. Sijanje mržnje ide iz predrasude, kontrarevolucionarne i nacionalističke.*

Zato detalj nije važan, nego količina.

Uz to, priložen je strojem napisan popis osoba, pretežito dužnosika Matice:

1.) Veselica, dr Marko

2.) Veselica, dr. Vladimir

3.) Đodan, Šime

4.) Bušić, Ante

5.) Gotovac, Vlado

6.) Šošić, dr. Hrvoje

7.) Ivičević Bakulić, Jozo

8.) Juras, dr.Jure

9.) Gilbota, Ante

10.) Bačić, Ante

11.) Pavletić, Vlatko

12.) Tuđman, dr. Franjo [50]

Pri organiziranju političkih procesa, Izvršni komitet CK SKH formirao je i dvije radne grupe. Jedna od njih bila je Koordinaciona grupa kojoj je zadaća bila pravilno informiranje javnosti o toku, činjenicama i kontrarevolucionarno djelovanje svih faktora koji sudjeluju u ovom postupku. Članovi ove radne grupe bili su: Ante Josipović, član Izvršnog komiteta CK SKH, Mirko Bilić, bivši sekterar za informiranje u Izvršom vijeću i Mane Trbojević, predstavnik Okružnog suda u Zagrebu. Na sjednici 18. siječnja 1972. godine zaključeno je: ...*da suđenje treba da bude koncentrirano na izvlačenje jezgre optuženih, najviše trojice do četvorice*

[50] Ivičević Jozo, *Matica hrvatska nakon Karađorđeva*, str. 96

glavnih, kako studenata, tako i ovih drugi, a ne na širok broj, što će se tokom istrage još rasvijetliti...

Postojala je još i „radna grupa“ pravnih stručnjaka za komunističke političke procese. U toj grupi bili su Josip Hrnčević i Vlado Ranogajec, javni tužitelji te Jure Ivezić. Njima je bio povjeren *zadatak cjeloukupne kritičke analize rada Matice hrvatske i nekih pojedinaca iz nje.*

Uhićenje matičara djelovalo je po policijskom planu „M“. Obuhvaćao je dvije faze: prva faza je prikupljanje dokaza o neprijateljskoj djelanosti, a druga je bila pretraga prostorija institucija te pretraga stanova. Za drugu fazu određen je i štab za izvođenje akcije. Navedeno je, poimence tko će pretražiti poslovne prostorije Matice, *Hrvatskog tjednika,* Nakladnog zavoda Matice hrvatske, *Hrvatskog gospodarskog glasnika*.

Nakon što Upravni odbor nije pristao na pojedinačne ostavke, već je ostavka podnijeta kolektivno, komunističke vlasti nasilno su spriječile, a zatim i proglasile da je Matica prestala postojati. Ne bi li Maticu kompromitirale, komunističke vlasti su u srpnju 1973. nastojale Matičinu djelatnost obnoviti. No, taj pokušaj da se uspostavi kolaboracionistička Matica propao je. [51]

Članovi MH lišeni su slobode /uhićeni, na temelju čl. 100., 106., 109., 118. i 225. KZ SFRJ , 11. siječnja 1972. godine. Na optuženičku klupu sjeli su gotovo svi članovi UO i IO MH . Zatvorske su kazne bile iznimno visoke, pa je M. Veselica osuđen na sedam, Š. Đodan na šest, J. Bakulić, Ivičević i V. Gotovac na četiri, H. Šošić na 2,5, Z. Komarica i F. Tuđman na dvije te V. Pavletić na 1,5 godinu strogog zatvora (s gubitkom prava javnog djelovanja shodno visini kazne). Da je represija državno-partijske vlasti imala uspjeha svjedoči i činjenica 20-godišnjega prekida svake pomisli na demokraciju, pa se javno nije ponovilo slično političko nezadovoljstvo. [52]

[51] Ivičević Jozo, *Matica hrvatska nakon Karađorđeva*, str. 102.-107.
[52] Jandrić Berislav, "Uloga Matice hrvatske u događanjima 1971."; *Dijalog povjesničara- istoričara*, br. 7, Zagreb, 2003; str. 430

ZAKLJUČAK

Matičina kulturno djelovanje tijekom hrvatskog proljeća bilo je od izuzetne važnosti za buđenje svijesti hrvatskog naroda. Svojom izdavačkom djelatnšću, koji je djelovao u vrijeme totalitarističkog režima, Matičin nakladnički zavod brinuo se za masovnost hrvatskih ideja koje su išle od vrata i vrata. Kao kulturna ustanova, koja nije bila ograničena partijskim idejama, na svojim skupovima okupljali su tisuće ljudi koji su kroz folklor i emocionalne govore, ponekad, naročito u selima jedino na taj način mogli biti dio ideje o buđenju hrvatske nacionalne svijesti.

Komunističko vodstvo Jugoslavije je sjednicu u Karađorđevu 1971. opravdavalo željom za suzbijanjem nacionalizma, smanjenjem dezintegracijskih procesa i učvršćivanjem državnog jedinstva. U doba hladnog rata i podjele između Varšavskog pakta i NATO-a, nijednoj od velesila nije odgovarao sukob u Jugoslaviji, te je zato Tito imao podršku i kod jednih i drugih u gušenju hrvatskog proljeća. Jugoslavija je pritom, po nekima, predstavljala kao tampon-zona između dva ideološka bloka.

Ideja o Hrvatskoj izvan Jugoslavije možda je bila nemoguća i opasna za ono vrijeme, no sjeme je na taj način posađeno u svakog Hrvata, a ta težnja ostvarila se nakon dvadeset godina hrvatske šutnje. Čak i tad, ideja nikad nije zamrla, a glavni akteri 1971. bili su i akteri 1990.-tih.

IZVORI I LITERATURA

Izvori:

1. Hrvatski državni arhiv (HDA) Zagreb, Pravila i drugi normativni akti Matice hrvatske, fond Matice hrvatske, kut. 36

Literatura:

1. Babić, Stjepan, *Hrvatski jeziku političkom vrtlogu,* Zagreb, 1990.

2. Brozović, Dalibor, Povijest hrvatskoga književnog i standardnoga jezika, Školska knjiga, Zagreb, 2008.

3. Čičak, Ivan Zvonimir, *Partizanske biografije-kišobran za buđenje hrvatstva*, 30. obljetnica Hrvatskog proljeća, Glas Slavonije, Osijek, 2001.

4. *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, Građa za povijest Deklaracije, Matica Hrvatska, 1997

5. Dabčević-Kučar, Savka, *Hrvatski snovi i stvarnost*, I. Dio, Zagreb, 1997

6. Dabčević-Kučar, Savka, *Hrvatski snovi i stvarnost,* II. Dio, Zagreb, 1997

7. Gilbota, Ante, *11. siječnja i njegove konzekvencije*, Crna istina o nepoznatom danu za hrvatske domoljube- 11. siječnja 1972; AGMATOŠ, Zagreb, 2002

8. Gotovac, Vlado, *Skica o Hrvatskom proljeću*, 25. obljetnica boljševičkog udara i sjećanje na Hrvatsko proljeće, zbornik radova, Zagreb, 1997

9. Ivičević, Jozo, *Matica Hrvatska nakon Karađorđeva*, Nepoznata istina o crnom danu za hrvatske domoljube- 11.siječanj 1972; AGMATOŠ, Zagreb, 2002

10. Jandrić Berislav, *Uloga Matice hrvatske u događanjima 1971*; Dijalog povjesničara-istoričara, br. 7, Zagreb, 2003.

11. *Matica hrvatska, 1842.- 1997.*, pripremi: Josip Bratulić, Matica hrvatska, Zagreb, 1997.

12. Ponoš, Tihomir, *Matičari su u svojim idejama i zahtjevima otišli predaleko za ono doba,* Hrvatska revija, 2/2011.

13. Ponoš Tihomir*, Hapisimo samo steklište i niškoristi,* Hrvatska revija, 2/2011.

14. Radelić, Zvonko, *Hrvatska u Jugoslaviji; 1945.- 1991*., Školska knjiga, Zagreb, 2006.

15. Šeparović Zvonimir, *Pravno-znanstveni pogleda na Karađorđevo,* Nepoznata istina o crnom danu za hrvatske domoljube- 11. siječanj 1972; AGMATOŠ, Zagreb, 2002

16. Tripalo, Miko, *Hrvatsko proljeće,* Zagreb, 2001

Internet:

1. http://www.matica.hr/kolo/314/Zna%C4%8Denje%20Deklaracije%20u%20povijesti%20hrvatskoga%20jezika
2. http://www.profil.hr/skolski-odjel/osnovna-skola/hrvatsko-proljece-0
3. http://www.matica.hr/vijenac/341/Dokument%20koji%20je%20u%C5%A1ao%20u%20povijest/
4. http://www.matica.hr/kolo/298/O%20nekim%20aspektima%20utjecaja%20politi%C4%8Dkih%20zbivanja%20na%20rad%20Matice%20hrvatske%20u%20vrijeme%20Hrvatskog%20prolje%C4%87a/
5. http://www.matica.hr/kolo/298/O%20nekim%20aspektima%20utjecaja%20politi%C4%8Dkih%20zbivanja%20na%20rad%20Matice%20hrvatske%20u%20vrijeme%20Hrvatskog%20prolje%C4%87a/
6. http://arhiv.slobodnadalmacija.hr/20020909/temedana01.asp
7. http://www.matica.hr/vijenac/437/Iz%20policijskog%20Izvje%C5%A1taja%20o%20kontroli%20zakonitosti%20rada%20Matice%20hrvatske/

8. http://www.matica.hr/vijenac/204/Hrvatski%20tjednik%2C%20mati%C4%8Dina%20veza%20s%20javno%C5%A1%C4%87u/
9. http://vladogotovac.org/iz-medija/letak-za-maticu-hrvatsku-hrvatski-tjednik-1971/
10. http://www.matica.hr/vijenac/204/Neka%20hapse%2C%20idemo%20dalje!/
11. http://arhinet.arhiv.hr/_Pages/PdfFile.aspx?Id=453

Tisak:

1. *Jezik*, br.5, lipanj 1971.